

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2016/17:169

av **Jens Holm m.fl. (V)**

Hållbar konsumtion och avfall

Innehåll

Förslag till riksdagsbeslut	2
Konsumtionen behöver förändras	2
Produktion och konsumtion skapar mycket avfall	2
Inför konsumtionsbaserat mål för utsläpp av växthusgaser	4
Öka livslängden på elektroniska produkter	4
Utred förbud mot att slänga livsmedel	4
Utvidga pantsystemet	5
Information om särskilt farliga ämnen i varor	5
Stärk möjligheten att ställa krav på kemikalier vid upphandling för att förbättra återvinningen	5
Strategi krävs för att fasa ut Sveriges import av sopor	6

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör anta ett kompletterande konsumtionsbaserat mål för utsläpp av växthusgaser och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som har till uppgift att föreslå lämpliga styrmedel för att förlänga livslängden på elektroniska produkter och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör låta utreda hur ett förbud mot att slänga livsmedel inom livsmedelshandel kan utformas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utreda förutsättningar för att införa pantsystem för produkter utöver dryckesförpackningar och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Kemikalieinspektionen och Konsumentverket i uppdrag att utveckla förenklad tillgänglighet om varors innehåll av ämnen som finns på EU:s kandidatförteckning över farliga ämnen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge ansvarig myndighet i uppdrag att ta fram upphandlingskriterier för utvalda varugrupper till stöd för upphandlare som vill ställa kemikaliekraV samt utreda hur de statliga ramavtalen för offentlig upphandling i ökad utsträckning kan beakta kemikalierisker och tillkännager detta för regeringen.

Konsumtionen behöver förändras

Riksdagen definierade 1999, med anledning av generationsmålet och miljö kvalitetsmålen, att det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. I Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering av miljömålen 2015 konstateras att de totala utsläppen av växthusgaser orsakade av svenskarnas konsumtion inte minskar. Även det ekologiska fotavtrycket från vår konsumtion ökar och ligger i dag på en nivå som inte är förenlig med global utveckling som är långsiktigt hållbar. Samtidigt ser vi stora skillnader i konsumtionsmönster mellan olika grupper i det svenska samhället. Höginkomsttagare och män konsumerar generellt på ett mer ohållbart sätt än låginkomsttagare och kvinnor. I *Living Planet Report* rapporterar WWF regelbundet hur fotavtrycket för mänskligheten och de olika nationerna utvecklas samtidigt som effekterna på den biologiska mångfalden visas. I den senaste rapporten konstateras att om alla levde som vi i Sverige skulle det behövas 3,7 planeter.

Produktion och konsumtion skapar mycket avfall

Eftersom våra naturresurser är starkt begränsade bör initiativ stimuleras som låter dessa resurser återvinnas, återskapas och återanvändas. Här kan en mångfald aktörer –

alltifrån näringsliv, icke vinstdrivande företag, statliga bolag, kommuner och landsting till kooperativ, sociala företag och ideella föreningar – bidra till att låta våra resurser cirkulera i samhället med målet att göra största möjliga nytta. Vänsterpartiet verkar för att skapa gröna jobb genom att bättre cirkulera resurser och skapa produkter med längre hållbarhet. Ett framtida hållbart samhälle måste genomsyras av och byggas utifrån ett kretsloppstänkande. Även samverkan och resursdelning orsakar lägre utsläpp och kan minska de totala resursuttagen. Genom att stimulera en övergång till cirkulär ekonomi skapas förutsättningar för ökad resurseffektivitet och förmåga att möta globala utmaningar som klimathot och minskad biologisk mångfald. Detta förutsätter att våra råvaror produceras långsiktigt hållbart och att flödet av material kan ske utan farliga gifter. Att utveckla forskningen kring Grön kemi är därför centralt för att kemiska föreningar ska bli så miljövänliga som möjligt och för att avfall ska bli en resurs i ett giftfritt kretslopp.

Sveriges åtaganden enligt FN:s 17 globala mål och *Agenda 2030 för hållbar utveckling* innebär ett starkt styrmedel för hållbar konsumtion. Mål 12 är att främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster och innehåller tydliga delmål för att uppnå målet.

EU-kommissionen presenterade 2015 sin handlingsplan för cirkulär ekonomi. I handlingsplanen konstateras att giftfria materialkretslopp och bättre information om innehållet av farliga ämnen i produkter kommer att underlätta materialåtervinning samt öka efterfrågan på återvunnet material. Kommissionen kommer under 2017 att föreslå åtgärder avseende lagstiftningarna om kemikalier, produkter och avfall.

I budgetpropositionen för 2017 framgår att regeringen avser att i högre utsträckning beakta konsumtionens konsekvenser för enskilda, för samhället och för miljön. Regeringen presenterar i propositionen också en strategi för hållbar konsumtion. Vänsterpartiet anser att strategin innehåller lovvärda initiativ, som att t.ex. se över hur delningsekonomi kan främjas och uppkomst av avfall kan förebyggas i syfte att stimulera cirkulär ekonomi, men att konkreta åtgärder i stor utsträckning saknas.

Enligt statistik från SMED (Svenska MiljöemissionsData) i år ökade mängden avfall under 2014 med 11 miljoner ton jämfört med 2012. Totalt uppkom 167 miljoner ton avfall varav 83 procent bestod av gruvavfall som stod för en betydande del av ökningen. Hushållen stod för sammanlagt 4,2 miljoner ton avfall men matavfallet hade under perioden minskat och mängden som går till rötning ökat. Sverige har tagit betydelsefulla steg för att minska miljöpåverkan från avfall. Fortsatt finns dock stora utmaningar för att minska nedskräpning, mängden avfall och att bättre utnyttja resurserna i avfallet. Vänsterpartiet välkomnar i detta sammanhang att regeringen gett Naturvårdsverket i uppdrag att bedöma vilken typ av materialåtervinning av textilier som kan komma till stånd på kort och lång sikt samt mål för detta ändamål. Behov av ökad återvinning av textilier är en fråga som Vänsterpartiet drivit länge.

I år har lagändringar införts i miljöbalken för att tydligare införa avfallshierarki i vår lagstiftning. Detta skapar större förutsättningar att starkare främja avfallsförebyggande åtgärder samt söka hållbara metoder för behandling av det avfall som uppstår. Naturvårdsverket har även i uppdrag att utifrån utvärderingar som nu pågår lämna förslag till reviderad avfallsplan för åren 2018–2023.

Vänsterpartiet anser att regeringen sammantaget tagit värdefulla initiativ för en hållbar avfallshantering och konsumtion. Vi anser att det dock krävs fler åtgärder för denna inriktning och presenterar dessa i motionen.

Inför konsumtionsbaserat mål för utsläpp av växthusgaser

Utsläppen av växthusgaser inom Sveriges gränser har minskat. Däremot växer utsläppen som sker i andra länder som en följd av vår konsumtion snabbt och är i dag större än Sveriges territoriella utsläpp. Flyg och köttkonsumtion sticker ut som två områden med extra stor påverkan, något som tas upp i rapporten Hållbara konsumtionsmönster (rapport 6653, 2015) från Naturvårdsverket. Naturvårdsverket har också efterfrågat en strategi för att minska den svenska konsumtionens klimat- och miljöpåverkan i Sverige och andra länder, liksom identifierat behovet av ett kompletterande mål för konsumtionens utsläpp. I Naturvårdsverkets utvärdering av de svenska miljö kvalitetsmålen skriver man i rapporten Omställning till hållbara konsumtionsmönster: ”Naturvårdsverket ser behov av att införa ett eller flera etappmål för omställning till resurseffektiva konsumtionsmönster med så liten påverkan på miljö och hälsa som möjligt.” (Rapport 6663, 2015). I samma rapport pekar vår expertmyndighet på att det finns många olika åtgärder och styrmedel som kan vidtas för att minska de negativa miljö- och climateffekterna av svensk konsumtion. Att det behöver införas ett kompletterande mål för de konsumtionsrelaterade utsläppen fördes också fram av flera av Miljömålsberedningens experter och sakkunniga samt av Klimatmålsinitiativet, en bred sammanslutning av 21 olika aktörer.

Att sätta upp mål för de konsumtionsrelaterade utsläppen är ett steg på vägen i att nå generationsmålet om att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser liksom att totalt begränsa den globala temperaturökningen till max 1,5 grader. Sverige bör anta ett kompletterande konsumtionsbaserat mål för utsläpp av växthusgaser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Öka livslängden på elektroniska produkter

Tysklands motsvarighet till Naturvårdsverket har genom uppdrag låtit undersöka elektroniska produkters livslängd. Rapporten visade att andelen produkter som byts ut p.g.a. att de inte fungerar har ökat. Forskarna kan dock inte med säkerhet säga om detta beror på att produkterna med avsikt är gjorda för att hålla kortare tid. Att produkter håller kortare tid ökar avfallsmängderna och motverkar effektivt utnyttjande av naturresurserna i enlighet med en cirkulär ekonomi. Regeringen har 2016 tillsatt en utredning för att förebygga uppkomst av avfall i syfte att främja en cirkulär ekonomi. I direktivet till utredningen framgår att utredaren vid behov ska föreslå styrmedel för att främja återanvändning av produkter. Vänsterpartiet välkomnar detta initiativ men anser att det även finns behov av att införa styrmedel för att förlänga livslängden för elektroniska produkter. Regeringen bör tillsätta en utredning som har till uppgift att föreslå lämpliga styrmedel för att förlänga livslängden på elektroniska produkter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Utred förbud mot att slänga livsmedel

En betydande del av alla livsmedel som produceras konsumeras aldrig utan slängs i produktions- eller konsumtionsledet. Matsvinnet är ett slöseri med våra resurser samt orsakar enligt Naturvårdsverket extra utsläpp på ungefär 2 miljoner ton årligen endast i Sverige. Det är emellertid svårt att komma till bukt med matsvinnet. Frankrike

lagstiftade tidigare i år om att förbjuda s.k. kassering av livsmedel. Butiker med 400 kvadratmeter eller mer förbjuds slänga livsmedel. I Frankrike måste matprodukter som inte går till försäljning därför istället skänkas till exempelvis välgörenhetsorganisationer. Också Sverige bör förbjuda kassering av livsmedel inom livsmedelshandeln och ta fram alternativ till att de kasseras. Regeringen bör låta utreda hur ett förbud mot att slänga livsmedel inom livsmedelshandel kan utformas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Utvidga pantsystemet

Vänsterpartiet anser att pantsystem bör införas på fler produkter. Jordbruksverket har 2016 genomfört en översyn av retursystemet för dryckesförpackningar som innehåller flera förslag på utvidgat pantsystem som vi anser att det finns goda skäl att genomföra. Förslagen stämmer också väl med de planerade ändringarna till ett kommunalt insamlingsansvar för förpackningar och returpapper från hushåll. Genom ett utvidgat pantsystem för dryckesförpackningar kan kostnaderna för insamling och återvinning fördelas direkt till producenterna. Vänsterpartiet anser att det finns skäl att klargöra lämplighet i att även införa pantsystem för ytterligare produkter då detta stimulerar ökad grad av insamling och återvinning. Ett utvidgat pantsystem bör också eftersträva funktionalitet med övriga nordiska länder. Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utreda förutsättningar för att införa pantsystem för produkter utöver dryckesförpackningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Information om särskilt farliga ämnen i varor

Både Naturvårdsverket och KemI (Kemikalieinspektionen) anser att kraven på information om innehåll av särskilt farliga ämnen på eller i anslutning av varan bör skärpas. Innan ett tvingande system är på plats föreslår myndigheterna att en webbtjänst och/eller en mobilapplikation utvecklas för att möjliggöra för konsumenterna att på ett enkelt sätt få information om varors innehåll av de ämnen som finns på EU:s kandidatförteckning över farliga ämnen. En sådan tjänst finns redan i Danmark och i Tyskland pågår arbete med motsvarande tjänst. Regeringen bör ge Kemikalieinspektionen och Konsumentverket i uppdrag att utveckla förenklad tillgänglighet om varors innehåll av ämnen som finns på EU:s kandidatförteckning över farliga ämnen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Stärk möjligheten att ställa krav på kemikalier vid upphandling för att förbättra återvinningen

En ökad konsumtion ger ökade mängder avfall. Förekomst av farliga ämnen i varor och material gör det svårare att materialåtervinna vilket är en förutsättning för effektiv resurshushållning. I dag finns stora brister i kunskap och information vilket försvårar för företagen att ställa krav på mindre farliga ämnen i produktions- och leverantörskedjan. Även i de statliga ramavtalen för upphandling finns potential att förstärka kraven på kemikalier. För att kunna nå miljökvalitetsmålet Giftfri miljö har därför KemI föreslagit att regeringen tar initiativ för en sådan inriktning. Vänsterpartiet delar den

bedömningen. Regeringen bör ge ansvarig myndighet i uppdrag att ta fram upphandlingskriterier för utvalda varugrupper till stöd för upphandlare som vill ställa kemikaliekraV samt utreda hur de statliga ramavtalen för offentlig upphandling i ökad utsträckning kan beakta kemikalierisker. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Strategi krävs för att fasa ut Sveriges import av sopor

Importen av sopor till Sverige har ökat kraftigt. Statistik från Naturvårdsverket visar att 2,7 miljoner ton avfall importerades år 2014. Det innebär att den svenska importen av avfall har mer än tredubblats på fem år. Volymen importerade sopor är numera att jämföra med mängden hushållsavfall vi själva slänger varje år. Ungefär hälften av importen sker från Norge och ungefär 60 000 långtradare beräknas varje år köra med sopor mellan länderna. Vänsterpartiet anser att detta på lång sikt inte främjar en hållbar avfallshantering och att det är problematiskt av flera skäl. Sverige har byggt upp en överkapacitet när det gäller sopförbränningsanläggningar som på sikt kan bli svår att hantera. Generellt bör förbränning av avfall minska för att stärka en resurseffektiv avfallshantering med bl.a. ökad källsortering. Därutöver orsakar sopförbränning oönskade utsläpp av luftföroreningar. Vänsterpartiet betvivlar inte att det kan finnas miljö fördelar att förbränna sopor i Sverige om det enda alternativet är att dessa sopor i stället deponeras i hemlandet. Men inriktningen måste rimligen vara att förändra den rådande situationen så att ökad återvinning stimuleras både i Sverige och i det sopexporterande landet. I dag är det ekonomiska incitamentet svagt i t.ex. Norge för att sortera ut matavfallet då kostnaden för att exportera soporna till Sverige är så låg.

Regeringen har tillsatt en utredning som ska göra en grundläggande analys av förutsättningarna för avfallsförbränning i Sverige och analysera hur avfallsförbränning och avfallsimport påverkas av befintliga ekonomiska styrmedel. Om utredaren bedömer det lämpligt att införa en skatt eller ett annat ekonomiskt styrmedel eller att förändra ett befintligt ekonomiskt styrmedel, ska ett förslag presenteras på hur det tekniskt ska utformas samt lämna författningsförslag. Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2017. Vänsterpartiet välkomnar att en utredning pågår och förutsätter att den resulterar i en lämplig strategi för att med styrmedel minska avfallsförbränningen och fasa ut importen av sopor till Sverige.

Jens Holm (V)

Stig Henriksson (V)

Birger Lahti (V)

Håkan Svenneling (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Hans Linde (V)

Emma Wallrup (V)